

СПІВВІДНОШЕННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ СЛІДЧОГО З ПРЕДМЕТОМ ВІДАННЯ ТА ЙОГО ПОВНОВАЖЕННЯМИ

Олексій ЛИСЕЦЬКИЙ,
ад'юнкт кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

SUMMARY

In the article the concept of "subject competence" as a subject of criminal of the investigator process, a distinction between definition of its powers and competence. Analyzes the limits and scope of the investigator at exercising criminal process.

Key words: authority, competence, competence, investigator, scope and limits of authority, criminal process.

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто поняття «предмет відання» слідчого як суб'єкта кримінального процесу, розмежовано дефініції його повноваження та компетенції. Проаналізовано межі та обсяг повноважень слідчого під час здійснення кримінального провадження.

Ключові слова: повноваження, компетенція, предмет відання, слідчий, обсяг та межі повноважень, кримінальне процесуальне доказування.

Постановка проблеми. В останні роки проходить активний процес реформування кримінального процесуального законодавства та правоохоронної системи в цілому. Як зазначається в рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів», система кримінальної юстиції є дещо громіздкою, внутрішньо суперечливою, не завжди науково обґрунтованою, надмірно ускладненою. Діяльність її суб'єктів характеризується дублюванням повноважень, відсутністю чіткого визначення та розмежування їхньої компетенції, наданням пріоритету завданням, що насправді є другорядними, застосуванням невиправдано ускладнених формальних процедур. Органи кримінальної юстиції мають недосконалу функціональну спроможність, що не дає змоги забезпечити додержання принципу верховенства права в їхній діяльності [1]. Саме визначення компетенції слідчого як одного із суб'єктів кримінального процесу дасть змогу здійснити поступовий аналіз шляхів подальшого реформування кримінальної юстиції.

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) поставив саме слідчого в ієрархічній структурі на ключову позицію у кримінальному процесі, що зумовлює його керувальну роль в процесі здійснення кримінального провадження. Важливе місце в подальшому ході реформування правоохоронної системи займає саме чітке визначення компетенції слідчого як центральної фігури кримінального процесу.

Так, слідчий у кримінальному процесуальному законодавстві визначений як службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, яка уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Зокрема, слідчий має статус службової особи, яка займає відповідальне становище в системі правоохоронних органів і наділена спеціальними, лише їй притаманними повноваженнями в кримінальному провадженні [2, 3].

Актуальність теми. Дослідження компетенції слідчого можна знайти в роботах таких вчених: Ю.П. Аленіна, О.В. Бауліна, Ю.М. Грошевого, В.Г. Гончаренка, М.С. Горо-

децької, В.П. Даневського, О.В. Капліної, Л.М. Карнесої, О.М. Ларіна, Л.М. Лобойка, О.І. Марочкіна, В.Т. Маляренка, О.Р. Михайленка, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, Б.В. Романюка, Р.Ю. Савонюка, С.М. Стахівського, В.М. Тертишника, І.Я. Фойницького, М.Є. Шумила.

Метою статті є висвітлення понять «компетенція», «предмет відання» та «повноваження» слідчого у кримінальному процесі, а також проведення розмежування у їх законодавчому застосуванні.

Виклад основного матеріалу. Звертаючись до легального тлумачення поняття «компетенція», зауважимо, що у тлумачному словнику С.І. Ожегова компетенція визначається як коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний; коло повноважень, прав [4, с. 289].

У «Новому тлумачному словнику української мови» дефініція «компетентний» означена так: 1) який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний [5, с. 874].

У Словнику сучасної англійської мови компетенція (від англ. competens – «компетенція») тлумачиться як: 1) здібність й уміння здійснювати необхідну діяльність; 2) володіння спеціальною сферою знань; 3) спеціальні вміння для виконання певних професійних обов'язків [6].

Погоджуємося з точкою зору, викладеною європейськими науковцями у проєкті TUNING, які стверджували, що поняття компетенції включає знання і розуміння, знання, як діяти, як бути [7, с. 28–32].

Судячи з вищезазначеного, можна сказати, що компетенція слід розглядати в таких значеннях: 1) як визначені повноваження, делеговані суб'єкту, якими особа повинна володіти та вміло використовувати; 2) знання професійного спрямування, інформаційний ресурс, якими володіє суб'єкт; 3) вимоги до суб'єкта в процесі освітньої підготовки його як кваліфікованого спеціаліста.

На думку, Ю.О. Тихомирова, компетенція складається з таких елементів: 1) нормативно встановлені цілі, що означають спосіб тривалої нормативної орієнтації суб'єктів права та стійку діяльність із досягнення вказаних цілей; 2) предмети відання як юридично визначені сфери й об'єкти впливу; 3) владні повноваження як гарантована законом міра прийняття рішень і вчинення дій. Допоміжним еле-

ментом є також відповідальність як засіб забезпечення виконання обов'язків [8, с. 55–56].

Проводячи паралель між компетенцією слідчого та поняттям «компетенція», зауважимо, що основними ознаками є:

1) наявність кола державно-владних повноважень, делегованих слідчому як службовій особі;

2) сфера правових знань, якими володіє слідчий як суб'єкт кримінального провадження;

3) вміння оперувати спеціальними знаннями, набутими слідчим у навчально-виховному процесі;

4) наявність практичного досвіду в сфері кримінальних процесуальних відносин як об'єкту регулювання.

Визначено, що до головних складових кримінальної процесуальної компетенції слідчого відносять кримінальну процесуальну функцію, предмет відання та владні повноваження.

У кримінальному процесі предмет відання слід розглядати разом з поняттями «компетенція» й «повноваження», оскільки з етимологічної точки зору терміни «предмет відання» та «повноваження» є складовими елементами терміну «компетенція» [4, с. 289].

Цієї ж думки притримується й І.М. Кузнецов, який стверджує, що, характеризуючи компетенцію, варто окреслити сферу чи область прикладення наданих суб'єкту владних повноважень, характер питань, якими він має займатись. Таким елементом є предмет відання, другим – повноваження органу [9, с. 14].

Безпосередньо предмет відання розглядали О.С. Кутафін та К.Ф. Шеремет. Ці вчені стверджували, що кожний орган держави діє в певній сфері суспільних відносин. Саме визначену сферу суспільного життя, в якій реалізують свої функції представники відповідного органу, вчені називають предметом його відання [10, с. 27].

Отже, можна з певністю сказати, що компетенція слідчого складається з: 1) сукупності прав та обов'язків слідчого, регламентованих нормами правових актів; 2) сфери суспільних відносин, на яку спрямована діяльність слідчого, тобто середовище реалізації власних прав та обов'язків (предмет відання або підслідність).

У своєму Рішенні від 14 грудня 2011 р. № 19-рп/2011 Конституційний Суд України визначив, що стосунки, які виникають між фізичною чи юридичною особою і представниками органів влади під час здійснення ними владних повноважень, є публічно-правовими і поділяються, зокрема, на правовідносини у сфері управлінської діяльності та правовідносини у сфері охорони прав і свобод людини і громадянина, а також суспільства від злочинних посягань. Діяльність органів влади, у тому числі судів, щодо вирішення спорів, які виникають у публічно-правових відносинах, регламентується відповідними правовими актами [11].

Предметом відання слідчого є сфера кримінальних процесуальних відносин, у якій особа реалізує власні повноваження, що регламентовано нормами матеріального та процесуального права. Це можна відобразити так: компетенція включає повноваження (права та обов'язки) слідчого та предмет відання (коло визначених питань, в якому повинен бути обізнаний слідчий як спеціаліст у певній галузі).

У свою чергу, М.С. Городецька пов'язує кримінальну процесуальну функцію та предмет відання слідчого, розглядаючи перший елемент як загальні функції кримінального процесу, а другий – як сукупність кримінальних правових конфліктів [12, с. 28].

Отже, аналізуючи предмет відання слідчого, варто розглянути його повноваження. Відповідно до ст. 40 КПК до повноважень слідчого належить право:

1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК;

2) проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених КПК;

3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;

5) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;

6) повідомляти за погодженням із прокурором особи про підозру;

7) за результатами розслідування скласти обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;

8) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 КПК;

9) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК.

Таким чином, у КПК можна знайти й інші види повноважень, якими наділений слідчий, який відповідно до ч. 6 ст. 218 КПК має право провадити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії на території, яка знаходиться під юрисдикцією іншого органу досудового розслідування, або своєю постановою доручити їх проведення такому органу досудового розслідування, який зобов'язаний її виконати, а також доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам.

Так, відповідно до п. 3.3.1. Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні залежно від злочину, який розслідується, та статусу особи, щодо якої проводиться негласна слідча (розшукова) дія, інших чинників слідчий, за погодженням з керівником органу досудового розслідування відповідного рівня, може доручати проведення негласної слідчої (розшукової) дії керівнику іншого правоохоронного органу, у тому числі того, під юрисдикцією якого не знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення, з обґрунтуванням такої необхідності.

Рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії слідчий викладає у постанові, яка повинна відповідати встановленим вимогам КПК України, якщо ця дія проводиться без дозволу слідчого судді, або в невідкладних випадках. Ці випадки пов'язані із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини Кримінального кодексу України. Прокурор невідкладно повідомляє про це у своєму клопотанні слідчого суддю.

У клопотанні слідчого, прокурора, ухвали слідчого судді не зазначається уповноважений оперативний підрозділ, який має виконувати негласну слідчу (розшукову) дію [13].

До негласних слідчих (розшукових) законодавство відносить наступні дії:

- аудіо– та відеоконтроль особи (ст. 260 КПК);
- накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК);
- огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК);
- зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК);
- зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК);
- обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння (ст. 267 КПК);
- установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК);

– спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК);

- аудіо- та відеоконтроль місця (ст. 270 КПК);
- контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК);

– виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 262 КПК) [2].

Щодо питання повноважень слід звернути увагу на положення Наказу МВС України № 686 від 09 серпня 2012 р. «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України», де сказано, що слідчий має право:

– самостійно приймати процесуальні рішення, за винятком випадків, коли законом передбачено отримання умотивованого рішення слідчого судді, суду або згоди прокурора, і є відповідальним за законне і своєчасне виконання цих рішень;

– при незгоді з рішенням, дією чи бездіяльністю прокурора у відповідному досудовому провадженні в установленому порядку подавати скаргу до прокуратури вищого рівня щодо прокуратури, в якій обіймає посаду прокурор, рішення, дія чи бездіяльність якого оскаржується;

– доручати відповідним оперативним підрозділам органів внутрішніх справ проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Доручення слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання.

Обов'язки слідчого:

– дотримуватися вимог Конституції України, КПК та законів України під час досудового розслідування;

– забезпечувати повне, всебічне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень у межах установлених КПК строків;

– виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються в письмовій формі;

– забезпечувати реалізацію в повному обсязі прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження;

– не розголошувати відомості, що становлять державну чи іншу охоронювану законом таємницю, інформацію про приватне (особливо сімейне) життя особи та інші відомості, здобуті при розслідуванні кримінальних правопорушень;

– не вчиняти будь-яких дій, що ганьблять звання слідчого і можуть викликати сумнів у його об'єктивності та неупередженості;

– у разі наявності підстав, передбачених ст. 77 КПК, заявляти самовідвід від участі в кримінальному провадженні у порядку, визначеному ст. 80 КПК [14].

Також повноваження слідчого передбачені ч. 1 та ч. 4 ст. 216 КПК, де вказано, що слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення.

І хоча реєстрація заяв і повідомлень про вчинені правопорушення не завжди належить до предмету відання слідчого Національної поліції, проте входить до його повноважень як обов'язок.

Органи досудового розслідування, прокуратури і суду мають у кримінальному процесі власний предмет відання, яким виступають об'єкти їхнього впливу.

Так, у статті 216 КПК «Підслідність» чітко визначено предмет відання слідчого Національної поліції, зокрема останній здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, крім тих, які віднесені до підслідності інших органів досудового розслідування.

Ми не можемо ототожнювати поняття «предмет відання» та «підслідність», оскільки це похідні явища, які

мають певну взаємозумовленість. Підслідність пов'язана з компетенцією, оскільки остання включає вплив на початок того чи іншого кримінального провадження щодо певного правопорушення, а предмет відання є складовою характеристикою компетенції.

Погоджуємося з думкою М.С. Строговича, який визначав підслідність як «властивість справи, яка полягає в тому, що вона належить до відання того чи іншого слідчого чи категорії слідчих» [15].

Висновки. Таким чином, компетенцію слідчого слід розглядати в нерозривному зв'язку з його повноваженнями та предметом відання.

Можна говорити про те, що в цьому випадку компетенція слідчого розглядається як комплекс делегованих державно-владних повноважень, що регламентовані у відповідних нормативних актах (прав та обов'язків слідчого), які він реалізує у межах його предмета відання.

Повноваження слідчого на сьогодні визначено в ряді нормативно-правових актів, серед яких ключову роль займають положення КПК.

Предмет відання не охоплює поняття повноважень; якщо повноваження чітко регламентовані у законодавчих актах, то предмет відання може також поширюватися на ті ситуації, які не мають закріплення у відповідних положеннях нормативних актів, проте належать до відання слідчого, зокрема прийняття заяв і повідомлень про можливі вчинення кримінальних правопорушень, які насправді можуть і не належати до підслідності слідчих Національної поліції, оскільки це можуть бути правопорушення, підслідні Службі безпеки України, Національному антикорупційному бюро, органам податкового законодавства та іншим правоохоронним органам (тобто їх компетенції), проте входять до предмета їх відання.

У цьому випадку предмет відання є ширшим поняттям, тому що включає все коло кримінальних процесуальних відносин, у яких знаходяться об'єкти впливу.

Цікавим залишається той факт, що, наділяючи певними повноваженнями слідчих як суб'єктів кримінального процесу, держава також створює умови підвищення рівня їх відповідальності перед суспільством. Слідчі належать до тієї категорії громадян, що займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а тому супутньою ознакою компетенції (що є не менш важливим) у цьому випадку є відповідальність слідчого як гарантія виконання його повноважень перед державою та громадянами.

Список використаної літератури:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента України від від 8 квітня 2008 р. № 311/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/311/2008>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / відп. ред. : С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Х. : Одисей, 2013. – 1104 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.С. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
4. Ожегов С.И. Словаъ русского языка: 70 000 слов / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – 23-е изд., испр. – М.: Русский язык, 1990. – 917 с.
5. Новий тлумачний словник української мови (у трьох томах). Том 1, А – К / Укладачі: В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. – Київ, Вид-во «АКОНІТ», 2006. – 926 с.
6. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Пер. с англ. – М., «Когито – центр», 2002. – 142 с.

7. Tuning Educational Structures in Europe [Electronic resource]. – Access mode : http://www.let.rug.nl/Tuning_Projekt/index.htm; – tuning.org/tuningeu.
8. Тихомиров Ю.А. Теория компетенции / Ю.А. Тихомиров. – М. : Издательство г-на Тихомирова М.Ю., 2001. – 355 с.
9. Кузнецов И.Н. Компетенция высших органов власти и управления СССР – М., 1969. – с. 10.
10. Кутафин О.Е., Шеремет К.Ф. Компетенция местных Советов: Учеб. пособие. – М. : Юрид. лит., 1982. – 232 с.
11. Вісник Конституційного Суду України. – 2012. – № 1. – С. 84–90.
12. Городецька М.С. Кримінально-процесуальна компетенція слідчого органів внутрішніх справ : [монографія] / М.С. Городецька ; за ред. Л.М. Лобойка / М.С. Городецька. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра-ЛТД, 2010, – 232 с.
13. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>
14. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України: Наказ МВС України № 686 від 9 серпня 2012 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/>
15. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса: В 2 т. – М. : Наука, 1970. Т. 2 – С. 41.
16. Говоров О.В. Проблемні аспекти оперативно-розшукової діяльності в світлі положень нового КПК України / О.В. Говоров // Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: м-ли постійно діючого науково-практичного семінару (Харків, 19 жовтня 2012 р.). – Х.: ТОВ «Оберіг», 2012. – Вип. № 4. – С. 192–194.
17. . Скулиш Є.Д. Негласні слідчі (розшукові) дії за кримінально-процесуальним законодавством України / Є.Д. Скулиш // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 2(26). – С. 15–23.